

Samenwerking: grond voor continuïteit

Foto: Ruud Hendriks

Jan de Wit, themaleider Markt & Economie, Louis Bolk Instituut.

De grondgedachten van Jan Saal (DP 2008, nr.3 en 4) bevatten veel waardevolle elementen over de waarde van grond voor verschillende gebruikers. Helaas slaat hij soms net naast de plank. Zoals met de opmerking dat een stijgende grondprijs het schaarsteprobleem niet oplost; om daaruit te "concluderen dat een dergelijke manier van prijsvorming bij verkoop van grond de plank volkomen mislaat" (DP-3). Misschien een mooie wensgedachte maar de realiteit is anders: bij een stijgende prijs wordt het voor steeds minder kopers aantrekkelijk of haalbaar om die grond werkelijk te kopen. Er valt vraag weg en de schaarste wordt opgelost. Dat is precies het probleem waar Jan op doelt, en wat in de begeleidende box "BD-boeren in de knel" nog eens prangend wordt verwoordt: het is voor minder intensieve grondgebruikers (BD-boeren) bij de huidige prijzen niet of nauwelijks meer mogelijk om grond aan te kopen. Vandaar ook dat bijvoorbeeld biologische boeren moeilijk aan de bak komen, terwijl boomkwekers, glas-

tuinders, graszodenbedrijven, etc. de beschikbare grond gewoon opkopen als ze dit willen en mogen. En gangbare veehouders met een mestoverschot kunnen duizenden euro's meer betalen voor een hectare grond dan biologische boeren die hun zaakjes op orde hebben en geen 'mestdumpplaats' nodig hebben. In klassiek economische zin is op macroniveau de schaarste daarmee opgelost (er is vraag weggevallen). Helaas houden we wel een landbouw en een inrichting van het landschap over die velen 'niet zo geweldig' vinden.

Grondgedachten rond grondpolitiek

De overheid is de laatste jaren afgestapt van het idee om de biologische landbouw, als voorloper in de zoektocht naar duurzame vormen van landbouw, direct te ondersteunen via subsidies. 'Voorwaarden scheppen' is het paradigma geworden. Echter, een belangrijke voorwaardenscheppende rol laat de overheid links liggen, namelijk een grondpolitiek die duurzame vormen van landbouw niet frustreert maar juist stimuleert. Grondpolitiek is al decennialang een politiek gevoelig onderwerp waar vrijwel niemand z'n vingers aan

durft te branden. Vandaar dat de insteek van Jan Saal zeer aantrekkelijk is: de grondgedachten als pleidooi voor de BD-beweging om een voortrekkersrol te gaan spelen bij de vernieuwing van de sociaaleconomische structuur van de landbouw. Toch lijkt Jan ook hierbij uiteindelijk net naast de plank te slaan. Hij lijkt de BD-boeren vooral als slachtoffers te benaderen en de verantwoordelijkheid van acties buiten de (BD)-landbouw zelf leggen. Voor mij is dit wat al te gemakkelijk. Zo heeft de biologische landbouw de eigen verantwoordelijkheid hoog in het vaandel staan: consumenten van biologische producten betalen (veel) meer voor hun voedsel; niet alleen omdat ze er van overtuigd zijn dat het gezonder voor henzelf is, maar ook omdat ze zich medeverantwoordelijk voelen voor de boeren die een gezonde landbouw nastreven en deze boeren willen steunen door een hogere prijs te betalen. Van de boeren zelf wordt ook veel verwacht. En daarbij zijn boeren niet alleen 'grondredders' of 'grondontwikkelaars', maar ook ondernemers in de zin van 'zoeken naar de beste mogelijkheden om een goede landbouw haalbaar te maken'.

Op allerlei gebied zijn biologische boeren reeds ondernemers, getuige de vele initiatieven waar de biologische sector vaak een voortrekkersrol in (heeft) vervult. Bijvoorbeeld op het gebied van alternatieve vormen van financiering (via grondbeheerconstructies, consumentenkringen, borgstellingen, etc.), afzet (abonnementensystemen, webwinkels, huisverkoop en boerenmarkten) en verbreding (educatieve activiteiten, zorgboerderijen, natuurbeheer).

Bedrijfsopvolging: vroeg beginnen!

Maar juist op het gebied van bedrijfsopvolging lijkt Jan Saal de lat niet hoog te leggen. Misschien verklaarbaar, want ondanks (of dankzij?) alle goede bedoelingen voltrekken zich regelmatig sociale drama's in de BD-landbouw, juist bij de samenwerking tussen mensen. Veel goede energie en geld is verdampt in slepende conflicten, waar zakelijkheid op z'n minst ver te zoeken was of zelfs als verdacht werd aangemerkt. En dat terwijl een goede samenwerking noodzaak is, niet alleen om landgoederen met alternatieve eigendomsconstructies draaiende te houden, maar ook bij het binnen de perken

houden van de kosten van een bedrijfsopvolging. Door een meerjarige samenwerking voorafgaand aan de bedrijfsopvolging is het bijvoorbeeld mogelijk om grond en gebouwen tegen 'verpachte staat' over te nemen, waarmee de prijs met circa 40% te verminderen is. Tegelijkertijd kunnen tijdens de samenwerkingsperiode ook allerlei 'stille reserves' vrijwel geruisloos worden overgedragen. Hiermee krijgt de bedrijfsopvolger een betere startpositie. Maar dan moet er wel een aantal jaren samen geboerd worden. Dat vraagt een respectvolle houding van de potentiële bedrijfsopvolger, maar evengoed een open stimulerende, en gaandeweg afzijdige, houding van de potentiële bedrijfsbeëindiger: een nieuwe boer zal altijd anders boeren dan de oude, en iedereen heeft het recht om fouten te maken (en daarvan te leren). En misschien wel het allerbelangrijkst: het vraagt een zakelijke houding van beiden, die zover gaat dat al bij het begin van de samenwerking alle opties voor beëindiging van de samenwerking goed geregeld worden.

Het betekent ook dat de bedrijfsbeëindiger uiteindelijk genoeg moet nemen met een (>40%) lagere prijs. En dat is een gedachte die blijkbaar moeilijk ligt in de biologische landbouw. Vele overnameperikelen getuigen daarvan, maar Jan Saal steunt hen daarin met de zinsnede: "Wanneer hij het pensioen gaat en geen opvolger heeft is het logisch dat hij de boerderij en de grond verkoop aan de hoogste bidder...hij kan in zijn eentje de wereld niet veranderen". Als dit de algemene gedachte wordt binnen de BD-landbouw, is die begeerde voortrekkersrol bij sociaaleconomische vraagstukken nog ver te zoeken. Bij de gangbare landbouwers zijn jarenlange maatschappen tussen ouders en kinderen de

normaalste zaak van de wereld. Dit gaat lang niet altijd over rozen, maar beide groepen kennen het alternatief: de onmogelijkheid voor een jonge boer om te starten en een levenswerk van de stopper wat 'vernietigd' wordt als het bedrijf wordt verkocht aan de hoogst biedende.

Om deze samenwerking tussen bedrijfsopvolger en bedrijfsbeëindiger vorm te geven buiten de bekende (familiaire) verbanden, is het belangrijk dat vroegtijdig bekend wordt dat een bedrijfsopvolger gezocht wordt: een goede samenwerkingspartner vinden gebeurt niet in een vloek en een zucht; en het langzaam doorschuiven van het bedrijf (binnen fiscale grenzen) vraagt ook jaren. Dit betekent dat het denken over de toekomst van het bedrijf niet zo lang mogelijk vooruitgeschoven mag worden, maar al jaren voor een bedrijfsbeëindiging opgepakt moet worden. Dit en, misschien meer nog, het openbaar kenbaar zijn zeer gevoelige zaken. En toch: als een BD-boer zijn bedrijf een langer leven wil geven, kan het niet anders.

Een rol voor de BD-Vereniging?

Mogelijk kan de BD-Vereniging hierbij een rol spelen, zowel wat betreft het verzorgen van gesprekken over bedrijfsbeëindiging en -opvolging, als bij het bieden van een vertrouwd aanspreekpunt om opvolgers voor het zorgvuldig opgebouwde BD-bedrijf te zoeken. Vanuit deze individualistische, zakelijke, benadering kan misschien ook een echte vernieuwing worden geboren, bijvoorbeeld: alle BD-grond met een erfdiensbaarheid 'BD-landbouw'; zodat de toekomst van deze zorgvuldig verlevendigde grond beter wordt veilig gesteld. ■